

Katarzyna Szopik-Depczyńska

POLITYKA BADAWCZO-ROZWOJOWA W POLSCE I WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Specyficzny charakter sfery badawczo-rozwojowej sprawia, że wymaga ona wyjątkowo wysokich nakładów finansowych. Dotyczy to nie tylko procesu badawczego, ale również implementowania ich wyników. Chcąc wesprzeć i zidentyfikować B + R, poszczególne kraje Unii Europejskiej (UE) wypracowały własne, wewnętrzne narzędzia. Szeroki wachlarz pomocy obejmuje między innymi możliwość dofinansowania konkretnych projektów badawczych i utrzymywanie centrów B + R finansowanych przez władze i świadczących usługi na potrzeby rodzimego rynku.

Głównym celem ogólnej polityki B + R jest dostarczenie impulsu do rozwoju i ochrony najważniejszych obszarów technologicznych (m.in. technologii energooszczędnych, nowych technologii i technologii proekologicznych) oraz stymulowanie procesu implementacji nowych technologii¹. Ogólnie polityka B + R polega na opracowaniu krajowych i ponadnarodowych strategii aktywizacji sfery badawczej, której najważniejszymi celami są²:

- a) polepszanie efektywności projektów przez grupowanie zadań z podobnych projektów i wspólne ich finansowanie lub wspólne gromadzenie zasobów;
- b) wspieranie pojedynczych rynków przez dążenie do osiągnięcia jednolitych standardów;
- c) promowanie i wspieranie projektów naukowo-badawczych o charakterze interdyscyplinarnym, czyli proekologicznych i ochrony zdrowia;
- d) eliminowanie zjawiska powielania narodowych programów B + R;

¹ P.J.J. Welfens, D. Audretsch, J.T. Addison, H. Grupp, *Technological Competition, Employment and Innovation Policies in OECD Countries*, Springer 1998, s. 141.

² P. Palinkas, *Forschungs- und Technologiepolitik*, w: *ibidem*.

- e) pomoc w redukowaniu bezrobocia przez nowe technologie i produkty innowacyjne; postęp ten może być osiągnięty dzięki międzynarodowym programom B + R, takim, jak Eureka, stworzonym dla wspierania postępu technologicznego;
- f) wzmacnianie ośrodków naukowych i technicznych oraz zachęcanie rodzimego przemysłu do włączenia się w walkę konkurencyjną na poziomie standardów międzynarodowych.

Dla porównania przedstawiono kilka przykładów aktywizacji sfery B + R w rozwiniętych krajach Unii Europejskiej. W **Wielkiej Brytanii** wspieraniem sfery B + R zajmuje się utworzony w czerwcu 2007 przez Ministerstwo Handlu i Przemysłu (DTI) Departament Innowacyjności, Szkolnictwa Wyższego i Kwalifikacji (DIUS). Działa on w powiązaniu z Departamentem Nadzoru Reform i Działalności Gospodarczej (BERR). Jedną z inicjatyw wspierających sferę B + R jest powstały w 1986 roku program Link, który pokrywał połowę kosztów związanych z przedsięwzięciami B + R w przedsiębiorstwach. Głównym celem programu było finansowanie badań podstawowych, a przede wszystkim zachęcenie do kooperacji między przemysłem i ośrodkami naukowymi³. Program Link był finansowany przez Ministerstwo Handlu i Przemysłu (DTI) i wspierany przez Radę do spraw Medycznych Badań Naukowych (MRC) i Radę do spraw Biotechnologii i Biologicznych Badań Naukowych (BBSRC).

W celu aktywizacji sfery badawczo-rozwojowej w sektorze prywatnym rząd Wielkiej Brytanii w 2000 roku zaimplementował nowy program w dziedzinie polityki fiskalnej pod nazwą *R & D Tax Credit*. Pozwala on na ubieganie się o dotację nie tylko beneficjentom uzyskującym ulgi podatkowe, ale również małym i średnim przedsiębiorstwom, które nie osiągają zysków⁴. Program ten jest dostępny wszystkim podmiotom gospodarczym prowadzącym działalność na terenie Wielkiej Brytanii, które mają w swoich strukturach jednostki B + R. Jest to największy mechanizm dla przedsiębiorstw sfery B + R zapewnianym przez rząd, a w jego tworzeniu duży udział mają przodujące przedsiębiorstwa prowadzące ten rodzaj działalności w swoich strukturach. *R & D Tax Credit* jako jeden z głównych programów jest zawarty w rządowej strategii, mającej na celu aktywizację działalności B + R. Nakłady finansowe na realizację programu pochodzą z budżetu państwa.

³ LINK *Collaborative Research*, Appleid Genomics Booklet 2006, <http://www.appgen.org.uk>.

⁴ *Guidelines on the Meaning of Research and Development for Tax Purposes*, Replacements for the Guidelines Issued on 28 July 2000, Issued by the Secretary of State for Trade and Industry for the Purposes of Section 837A Income and Corporation Taxes 1988, 5 March 2004.

Wsparcie oferowane przez rząd stale wzrasta z 0,4 bln GBP w latach 2002–2003 i 0,5 bln GBP w latach 2003–2004, aż do 0,6 bln GBP w latach 2004–2006. W roku 2005 przedsiębiorcy złożyli ponad 6000 wniosków. W rezultacie od czasu wprowadzenia tego rodzaju wsparcia, czyli od 2000 roku, rząd przeznaczył na program wspierania działalności B + R ponad 2,3 bln GBP. Inicjatywa ta będzie kontynuowana w następnych latach przez nowo utworzony Departament Innowacyjności, Szkolnictwa Wyższego i Kwalifikacji.

Drugą, ważną formą wsparcia są oferowane przez Departamentem Nadzoru Reform i Działalności Gospodarczej (BERR) granty na badania i rozwój przeznaczone dla małych i średnich przedsiębiorstw w Wielkiej Brytanii. Ich celem jest poszukiwanie i rozwój innowacyjnych technologicznie produktów i procesów⁵.

Granty na badania i rozwój, oferowane przez Departament Nadzoru Reform i Działalności Gospodarczej, są dostępne za pośrednictwem Agencji Rozwoju Regionalnego (RDAs), które zajmują się ich zarządzaniem (przyjmowaniem wniosków i monitorowaniem postępów wspieranych projektów badawczych). Wyróżnia się cztery rodzaje grantów na badania i rozwój. Każdy z nich wspomaga inny typ projektów. Oferowane granty są przeznaczane na realizację:

- a) **mikroprojektów** – proste projekty rozwojowe o niskich kosztach trwające do 12 miesięcy; przewidywany grant to kwota do 20 tys. GBP, oferowana przedsiębiorstwom zatrudniających do 10 pracowników;
- b) **projektów badawczych** – ich celem jest określenie technicznej i ekonomicznej wykonalności innowacyjnych technologii; trwa od 6 do 18 miesięcy; grant w kwocie do 75 tys. GBP jest do dyspozycji przedsiębiorstw zatrudniających poniżej 50 pracowników;
- c) **projektów rozwojowych** – dotyczą one rozwoju i wykonania prototypu produkcyjnego nowego produktu lub procesu, który wymaga dużych technologicznych udoskonaleń; mogą trwać od 6 do 36 miesięcy i przewidują grant w wysokości do 200 tys. GBP dla przedsiębiorstw zatrudniających do 250 pracowników;
- d) **nadzwyczajnych projektów rozwojowych** – dotyczą one postępów technologicznych, strategicznie, ważnych zwłaszcza dla przemysłu wysokiej technologii; projekty mogą trwać od 6 do 36 miesięcy, natomiast kwota grantu może być przedmiotem negocjacji i wynosić nawet do 500 tys. GBP.

⁵ *HM Revenue & Customs, Department for Business, Enterprise & Regulatory Reform, May 2007.*

Strategia technologiczna, która jest częścią rządowego programu ramowego *Nauka i innowacja na lata 2004–2014* oferuje następujące instrumenty wsparcia⁶:

- a) **kooperacyjne B + R** – częściowe finansowanie przedsiębiorstw, by mogły prowadzić badania nad produktami we wczesnym stadium rozwoju;
- b) **granty B + R** – pomoc małym i średnim przedsiębiorstwom typu *start-up* prowadzącym działalność badawczo-rozwojową i opracowującym nowe produkty lub/i procesy;
- c) **partnerstwo w transferze wiedzy** – promowanie współpracy między przemysłem a władzami akademickimi i instytucjami badawczymi.

Drugim przykładem państwa członkowskiego, które przeznacza duże nakłady na badania i rozwój, jest **Dania**. Głównym organem nadzorującym wszelkie inicjatywy wspierające jest Ministerstwo Nauki, Technologii i Innowacji i podlegająca mu Duńska Agencja Nauki, Technologii i Innowacji (DASTI). Jej zasadniczym celem jest promocja badań na wysokim, międzynarodowym poziomie. Ponadto jej działalność jest ukierunkowana na zapewnienie najlepszych możliwych warunków prowadzenia tego rodzaju działalności.

Władze Danii budują gospodarkę opartą na wiedzy, a w której największy nacisk kładą na jakość zasobów ludzkich i wiedzy. W celu zapewnienia przedsiębiorstw stałego dostępu do międzynarodowej, wysoko wykwalifikowanej kadry rząd wprowadził specjalną ulgę podatkową dla specjalistów, których wiedza i doświadczenie mogą być wykorzystane w komórkach B + R. Ulga ta w połączeniu z możliwością uzyskania prawa stałego pobytu są istotnym bodźcem dla wysokiej klasy specjalistów przy podejmowaniu decyzji o dalszej karierze zawodowej.

Zgodnie z dokumentem, rząd proponuje wiele inicjatyw wspierających tę sferę działalności⁷:

- a) podwojenie liczby stypendiów dla doktorantów i większe możliwości kształcenia podyplomowego;
- b) większą kooperację między państwowymi jednostkami badawczymi i uniwersytetami;
- c) stworzenie większych możliwości ubiegania się o publiczne fundusze na badania na takich samych zasadach, jak jednostki sektora publicznego;
- d) współfinansowanie międzynarodowych projektów badawczych.

⁶ *Science and Innovation Investment Framework 2004–2014: next steps*, HM Treasury, DTI, Department of Education and Skills, Department of Health, Norwich, March 2006, s. 13–39.

⁷ *Progress, Innovation and Cohesion. Strategy for Denmark in the Global Economy-Summary*, The Danish Government, Datagraf, May 2006, s. 24–27.

Zasadniczym celem strategii jest osiągnięcie nakładów na badania i rozwój na poziomie 1% PKB pochodzących z budżetu i 3% PKB z sektora przedsiębiorstw. Powodem tak sformułowanej strategii badawczo-rozwojowej jest zmniejszenie udziału Danii w unijnych przedsięwzięciach badawczych. Niezbędna jest zatem rozległa reforma sektora B + R, głównie sfery publicznej.

Kolejnym przykładem państwa kładącego duży nacisk na sferę B + R jest **Finlandia**. Kraj ten zajmuje główne miejsce w rankingach dotyczących nakładów na tę sferę, co jest niewątpliwie zasługą tworzenia klastrów w sektorach wysokich technologii.

Większość przedsięwzięć badawczo-rozwojowych realizują same przedsiębiorstwa (około 70% przedsięwzięć tego typu). Wykorzystanie państwowego systemu innowacyjnego jest bardzo pragmatyczne. System uwzględnia wszystkie te elementy, które przyczyniają się do generowania, dyfuzji i aplikacji nowej wiedzy. Zasadniczym celem polityki badawczej Finlandii jest wzrost wiedzy i międzynarodowego odzwierciedlenia fińskich badań w ich wspieraniu. Jednym z priorytetów fińskiej polityki naukowo-badawczej jest rozwój badań dzięki szkoleniom i inwestowaniu w kariery badawcze wysoko wykwalifikowanego kapitału ludzkiego oraz polepszenie interakcji między sferą badawczą i społeczeństwem⁸.

W fińskim systemie badawczym najważniejszymi „aktorami” są uniwersytety, państwowe instytucje badawcze oraz inne organizacje publiczne i przedsiębiorstwa. Główne publiczne instytucje wspierające badania to Rada do spraw Nauki i Polityki Technologicznej, Narodowa Agencja do spraw Technologii, Akademia Fińska i wiele ministerstw (edukacji, handlu i przemysłu, finansów, środowiska, pracy, kultury)⁹.

Ważnym elementem polityki badawczo-rozwojowej w Finlandii jest odpowiednie otoczenie instytucjonalne, zapewniające najefektywniejsze wykorzystanie funduszy na tę sferę. Najważniejszym organem jest Rada do spraw Nauki i Polityki Technologicznej (Science and Technology Policy Council – STPC), której członkami są Ministerstwo Edukacji i Ministerstwo Handlu i Przemysłu. Około 80% środków budżetowych na B + R jest w gestii tych dwóch ministerstw.

W roku 2002 rada przyjęła dokument *Wiedza, innowacje i internacjonalizacja*, przedstawiający działania mające na celu umocnienie pozycji konkurencyjnej Fin-

⁸ *Finish Science Policy*, Finish Science and Technology Information Service, January 2007, www.research.fi.

⁹ *Principles of the Academic Research Policy Pursued by the Finnish Academy of Science and Letters*, 21 March 2005, <http://www.acadsci.fi/ACADpolicy.htm>.

landii na arenie międzynarodowej. Są to między innymi wspieranie i inicjowanie współpracy między jednostkami badawczo-rozwojowymi a przemysłem oraz wzrost budżetowego finansowania badań¹⁰.

Kolejną instytucją wspierającą i finansującą badania jest Narodowa Agencja do spraw Technologii (Tekes), podlegająca Radzie do spraw Nauki i Polityki Technologicznej. Jej klientami są instytuty badawcze i szkolnictwo wyższe, którym są przyznawane przede wszystkim dotacje i przedsiębiorstwa ubiegające się o granty¹¹. Budżet Agencji na lata 2004–2007 wynosi około 500 mln euro.

Środki oferowane przez Tekes są przekazywane przede wszystkim na:

- dotacje na B + R dla firm,
- środki na badania dla jednostek badawczo-rozwojowych i szkolnictwa wyższego,
- pożyczki kapitałowe i przemysłowe na B + R dla przedsiębiorstw,
- pożyczki dla firm typu *start-up*.

Kolejną instytucją, ważną z punktu widzenia polityki badawczo-rozwojowej, jest Akademia Fińska (Academy of Finland). Jej podstawowe zadanie to umożliwienie jak najefektywniejsze wspieranie fińskiej nauki i badań, finansowanie projektów i programów badawczych, współpracy międzynarodowej w zakresie badań oraz etatów badawczych dla profesorów akademickich¹². Budżet Akademii przeznaczony na realizację tych celów to corocznie ok. 200 mln euro.

Innym, równie znaczącym funduszem działającym pod nadzorem parlamentu fińskiego jest Narodowy Fundusz na rzecz Badań i Rozwoju (Finnish National Fund for Research and Development-SITRA), który ma za zadanie przyczyniać się do wspierania badań i szkoleń w zakresie B + R oraz finansowanie przedsięwzięć kapitałem wysokiego ryzyka – *venture capital*¹³. Budżet funduszu rośnie z roku na rok, w 2003 roku wyniósł 6 mln euro.

Finlandia jest przykładem państwa, które dzięki stworzeniu i dostosowaniu odpowiedniej polityki naukowo-badawczej do swoich potrzeb i jej umiejętnym i efektywnym wykorzystaniu przez przedsiębiorstwa B + R oraz inne organizacje tej sfery potrafiło stworzyć jedną z najbardziej konkurencyjnych gospodarek światowych w zakresie działalności badawczo-rozwojowej.

¹⁰ *Knowledge, Innovation and Internationalization*, Science and Technology Policy Council, Helsinki 2003.

¹¹ „Tekes Annual Review” 2003, s. 9.

¹² B. Mikołajczyk, M. Zaręba, *Otoczenie instytucjonalne dla rozwoju innowacyjności w Finlandii*, „Studia Europejskie” 2005, nr 3, s. 98.

¹³ *Sitra Annual Report 2004*, Erweko Oy, Helsinki 2005, s. 22.

W Niemczech na początku XXI wieku dwa główne trendy wyznaczyły wyzwania badaniom naukowym. Jednym z nich była globalizacja, a drugim tworzenie społeczeństwa opartego na wiedzy. Uznano, że sprawny i wydajny system naukowo-badawczy jest niezbędny, aby Niemcy pozostały na pozycji lidera międzynarodowego współzawodnictwa w obszarze B + R.

Aby sprostać tym wymogom władze federalne wraz z rządem wspierają dwie największe organizacje badawcze, pierwszy z nich to Instytut Maksa Plancka a drugi – Instytut Fraunhofera¹⁴. Rząd federalny pokrywa połowę kosztów funkcjonowania Instytutu Maksa Plancka i 90% kosztów działalności statutowej Instytutu Fraunhofera. Pierwszy z nich prowadzi podstawowe, darmowe badania przyszłych potrzeb. Wyznacza priorytety badawcze i pełni funkcję uzupełniającą w badaniach prowadzonych przez akademickie centra B + R. Drugi natomiast koncentruje się na implementacji wyników badań i jego nadrzędnym celem jest aplikacja wyników badań w nowych, innowacyjnych produktach, procesach lub usługach¹⁵.

W Niemczech działa siedem akademickich centrów B + R mieszczących się w Berlinie, Düsseldorfie, Gottingen, Heidelbergu, Lipsku, Mainz i Monachium. Skupiają one ponad 1400 zwyczajnych i nadzwyczajnych członków reprezentujących szeroki wachlarz dyscyplin naukowych. Dynamiczny rozwój tych ośrodków B + R jest jednym z podstawowych celów niemieckiej strategii B + R¹⁶. Położono w niej nacisk na następujące sfery oddziaływania¹⁷:

- system edukacyjny nakierowany na potrzeby sfery B + R,
- implementację naukowych wyników badań na potrzeby przedsiębiorstw,
- obniżenie podatków dla podmiotów działających w obszarze B + R,
- redukcję biurokracji na poziomie akademickich centrów B + R,
- tworzenie środowiska przyjaznego technologicznie,
- legislację prawną skierowaną na ochronę rodzimego sektora B + R.

Ponadto, rząd federalny stworzył nowe możliwości finansowania działalności B + R w nowo powstałych przedsiębiorstwach (*start-ups*), zmodyfikował instrumenty typu *venture capital* i powołał nowy fundusz *venture capital* dla innowacyjnych przedsiębiorstw działających w sferze B + R. Miało to na celu zachęcić do współpracy z prywatnymi inwestorami.

¹⁴ P. Gruss, *Statutes of the Max Planck Society*, Munchen 2004, s. 2.

¹⁵ AIF *Ideen eine Zukunft geben*, Alexandra Dick 02/2007, s. 4.

¹⁶ *Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie*, Die Hightech-Strategie für Deutschland: Public Relation Division, 11055, Berlin 2007, s. 2.

¹⁷ <http://www.bmwi.de/English/Navigation/Technology-policy/an-innovation-friendly-environment, did=202782.html>.

Innym instrumentem wspierania jest również fundusz *seed* dla przedsiębiorstw sfery B + R zaczynających swoją działalność na rynku. Miał być on przeznaczony do stymulowania głównie młodych przedsiębiorców wymagających dofinansowania maksymalnie do kwoty 600 tys. euro¹⁸. Duża rozpiętość sfery badawczo rozwojowej oraz różnorodność i złożoność funkcji pełnionych przez organizacje szeroko rozumianej sfery B + R są postrzegane jako najsilniejsze strony niemieckiego systemu nauki i wiedzy.

W **Norwegii** panuje powszechna zgoda, że konieczne są większe inwestycje w krajowe zasoby ludzkie i w działalność badawczo-rozwojową. Wyznaczono cel, który zakłada zwiększenie do 2010 roku norweskich wydatków na badania naukowe do 3% PKB. Wydatki publiczne zostaną zwiększone do 1% PKB, natomiast środki z sektora biznesowego, źródeł międzynarodowych i innych określono na poziomie 2% PKB.

Parlament i rząd opracowały ramy przyznawania środków na działalność badawczą oraz wyznaczyły główne cele i priorytety narodowej polityki w dziedzinie badań¹⁹. Działalność badawcza w Norwegii jest zorganizowana zgodnie z zasadą *sector principle*, co oznacza, że każde ministerstwo jest odpowiedzialne za finansowanie badań w swoich dziedzinach. Ministerstwo Edukacji i Badań koordynuje politykę badawczą i zarządza połową funduszy na tę działalność, niemniej wszystkie 16 ministerstw w mniejszym lub większym zakresie finansuje działalność badawczą.

Departament Badań (Department of Research) w Ministerstwie Edukacji i Badań jest odpowiedzialny za formułowanie i nadzorowanie norweskiej polityki badawczej. Jego podstawowe zadania to koordynowanie finansowania B + R z budżetu państwa i sporządzanie raportów z badań dla norweskiego parlamentu. Jest również administracyjnie odpowiedzialny za Radę ds. Badań Naukowych, Narodowy Fundusz Badań i Innowacji. Nadzoruje udział Norwegii w międzynarodowych programach ramowych UE. Fundusze i granty²⁰, będące do dyspozycji Departamentu Badań, są rozdzielane między prywatnymi jednostkami badawczymi oraz przeznaczane na finansowanie nagród Holberga (Kolberg Prize) i Abła (Abel Prize)²¹.

¹⁸ R.J. Clarke, *German innovation*, „OECD Observer” 2005, nr 250.

¹⁹ Report No. 30 to the Storting (2003–2004), Ministry of Education and Research, 26.04.2004.

²⁰ W przypadku grantów panuje zasada, że przedsiębiorstwa ubiegające się o dofinansowanie muszą mieć 50% środków na realizację projektu B + R. Zob. T. Haegeland, J. Moen, *The Relationship between the Norwegian R&D Tax Credit and Other Innovation Policy Instruments*, Reports 2007/45, Statistics Norway, Oslo-Kongsvinger 2007, s. 10.

²¹ Norwegian Ministry of Education and Research, Hurtigtrykk 10/2006-500.

Norweska Rada ds. Badań Naukowych (The Research Council of Norway), działająca pod nadzorem Departamentu Badań, jest głównym ciałem określającym norweską strategię badań naukowych. Około 27% całego dofinansowania pochodzącego ze środków publicznych przechodzi przez jej ręce²².

W roku 1999 powstał Narodowy Fundusz Badań i Innowacji (Research and Innovation Fund), który ma zwiększyć finansowanie działalności badawczej i rozwojowej i zapewnić stabilniejsze, długoterminowe finansowanie badań prowadzonych w Norwegii. Dla przykładu, w 2005 roku kapitał tego funduszu wynosił 36 mld NOK.

Jednym z priorytetów norweskiej polityki badań naukowych jest dalsze umacnianie długoterminowej, podstawowej działalności badawczej prowadzonej we wszystkich dziedzinach na uniwersytetach, w kolegiach uniwersyteckich i instytutach badawczych²³. Ośrodki te są swoistego rodzaju kamieniem węgielnym pod norweski system badań naukowych. To w nich odbywa się kształcenie oparte na badaniach, rekrutowani są nowi naukowcy i odkrywane nowe obszary wiedzy, które następnie są upowszechniane w społeczeństwie i przemyśle. Umacnianie i utrzymywanie tych instytucji jest dla rządu sprawą priorytetową.

W sferze politycznej panuje powszechna zgoda co do tego, że środki publiczne powinny zwiększyć zaangażowanie sektora przemysłowego w badania i rozwój. W roku 2002 wprowadzono system ulg podatkowych (SkatteFUNN), pozwalający przedsiębiorstwom odliczyć do 20% wydatków poniesionych na działalność badawczo-rozwojową. Systemem tym kieruje Norweska Rada ds. Badań Naukowych we współpracy z komitetem Innovation Norway²⁴. SkatteFunn zakłada, że przedsiębiorstwa prowadzące działalność badawczo-rozwojową mogą odliczać od podatku określoną kwotę wydatków na B + R. Będą do tego upoważnione po zaaprobowaniu ich projektu badawczego przez Radę ds. Badań Naukowych, natomiast faktyczne wydatki na ten projekt zatwierdzi urząd podatkowy²⁵. Ma to na celu zwiększenie nakładów na B + R przez norweskie przedsiębiorstwa, które nadal są raczej niskie w porównaniu ze standardów OECD.

Norwegia ma szeroką bazę wiedzy na temat zakresu badań. Kilka instytucji badawczych prowadzi prace na światowym poziomie pod względem jakości. Jakość

²² *Badania i rozwój w Norwegii*, Norweskie Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych, www.amb-norwegia.pl.

²³ *Długoterminowe działania na rzecz badań podstawowych*, Ministerstwo Edukacji i Badań Naukowych, Norwegia, oficjalna strona w Polsce, www.amb-norwegia.pl.

²⁴ A. Capellen, A. Raknerud, M. Rybalka, *The Effect of R&D Tax Credits on Firm Performance*, Reports 2007/22, Statistics Norway, Oslo-Kongsvinger 2007, s. 4.

jest zatem priorytetem norweskiej polityki badań naukowych, a jej głównym celem – powołanie większej liczby światowej klasy instytucji badawczych.

Polska w zasadzie stosuje tylko jeden instrument – **bezpośrednie wsparcie finansowe** działalności badawczo-rozwojowej (w tym granty polegające na finansowaniu lub współfinansowaniu projektów badawczych lub celowych wybranych w drodze konkursu), co przy bardzo trudnej sytuacji budżetowej nie może przynieść zauważalnych efektów makroekonomicznych. Charakter bezzwrotnego przysporzenia finansowego mają również instrumenty wspierania proponowane w sektorowych programach operacyjnych. Obejmują one stosunkowo niewielką grupę przedsiębiorców, która ma odpowiedni potencjał intelektualny i umiejętności umożliwiające przygotowanie specjalnej dokumentacji wymaganej przy korzystaniu z funduszy strukturalnych²⁶.

Jeżeli chodzi o pierwszą grupę instrumentów – *instrumenty podatkowe* – to zgodnie z przepisami podatkowymi i ustawą o rachunkowości, amortyzacji podlegają tylko te wydatki na prace rozwojowe, które doprowadziły do uzyskania nowego produktu lub nowej technologii. Powoduje to, że wydatki na przedsięwzięcia rozwojowe, które nie zakończyły się sukcesem w postaci powstania nowego produktu lub nowej technologii wprowadzonych na rynek, muszą być finansowane z zysku osiągniętego przez przedsiębiorcę z pozostałych dziedzin jego aktywności. Obecnie obowiązujące rozwiązania nie motywują więc przedsiębiorców do łożenia na badania naukowe i prace rozwojowe²⁷. W celu poprawy poziomu innowacyjności polskiej gospodarki przez zwiększenie nakładów na B + R proponuje się zastosowanie następujących instrumentów motywacyjnych²⁸:

- a) odliczenie nakładów na określone rodzaje działalności B + R od podstawy opodatkowania;
- b) opóźnienie terminu płatności zobowiązań podatkowych, na przykład przez przyspieszoną lub natychmiastową amortyzację;
- c) technologiczny kredyt podatkowy, polegający na możliwości sfinansowania przez przedsiębiorcę technologii wdrożeniowej z kredytu spłacanego przez

²⁵ T. Haegeland, J. Moen, *Input Additionally in the Norwegian R&D Tax Credit Scheme*, Reports 2007/47, Statistics Norway, Oslo-Kongsvinger 2007, s. 10.

²⁶ *Strategia zwiększania nakładów na B + R w celu osiągnięcia założeń Strategii Lizbońskiej*, Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej, Departament Innowacyjności, Warszawa 2004, s. 11.

²⁷ *Założenia polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa do 2020 roku*, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, Warszawa 2004, s. 45–46.

²⁸ *Strategia zwiększania nakładów...*, s. 11–12.

niego z przyrostu wpływów podatkowych na rzecz Skarbu Państwa, równego przynajmniej wartości zaciągniętego kredytu;

- d) rozważenie odstąpienia od zwolnienia z podatku VAT usług naukowo-badawczych i obciążenie ich stawką podatkową 0% na zasadach zgodnych z przepisami Unii Europejskiej.

Warto dodać, że instrumenty podatkowe pozwalają przedsiębiorstwom ocenić, jakie działania dają największe szanse odniesienia sukcesu gospodarczego, natomiast system grantów często koncentruje się na priorytetach określanych arbitralnie przez władze publiczne²⁹.

Zgodnie z Ustawą z dnia 29 lipca 2005 roku o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej (DzU nr 179, poz. 1484), dla osiągnięcia założonych celów wprowadzono wiele zmian w przepisach podatkowych, które weszły w życie 1 stycznia 2006 roku. Ustawa, zmieniona przez Ustawę z dnia 12 maja 2006 roku o zmianie ustawy o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej oraz niektórych innych ustaw (DzU nr 107, poz. 723), która weszła w życie 5 lipca 2006 roku, znowelizowała przepisy podatkowe obowiązujące z mocą wsteczną od początku 2006 roku.

Głównym celem ustawy był wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki przez wzrost nakładów sektora prywatnego na badania i rozwój oraz poprawę efektywności gospodarowania środkami publicznymi przeznaczonymi na B + R. Cel ten zostanie osiągnięty między innymi przez cele cząstkowe, zdefiniowane jako³⁰:

- a) rozwój prywatnego sektora badawczo-rozwojowego;
- b) wzrost efektywności wykorzystywania środków publicznych przeznaczonych na działalność badawczo-rozwojową;
- c) zwiększenie zainteresowania działalnością badawczo-rozwojową podmiotów sektora prywatnego wyrażonego wzrostem nakładów przedsiębiorstw na tę sferę.

Znowelizowana ustawa wprowadziła cztery zasadnicze instrumenty podatkowe, których zadaniem jest wspieranie sfery B + R w przedsiębiorstwach³¹:

- a) skrócenie okresu amortyzacji zakończonych prac badawczo-rozwojowych z 36 miesięcy do 12 miesięcy;

²⁹ *Ibidem*, s. 11.

³⁰ W. Baj, I. Pietucha, *Ustawa o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej*, „Gazeta Innowacje” 2006, nr 29, s. 10.

³¹ Ustawa z dnia 12 maja 2006 r. o zmianie ustawy o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej oraz niektórych innych ustaw, DzU nr 107, poz. 723.

- b) wliczenie wydatków na prace badawczo-rozwojowe w koszty uzyskania przychodów niezależnie od ich wyniku;
- c) odliczanie od podstawy opodatkowania wydatków na zakup nowej technologii;
- d) opodatkowanie 22-procentową stawką podatku VAT usług naukowo-badawczych.

Ponadto znowelizowana ustawa ma ułatwić przedsiębiorcom dostęp do nowych technologii i wspierać prace badawczo-rozwojowe odpowiadające potrzebom gospodarki. Stworzyła również korzystniejsze dla przedsiębiorców przepisy w zakresie ulgi podatkowej na zakup nowej technologii przez wyłączenie ulgi podatkowej na zakup nowej technologii spod regulacji europejskich dotyczących pomocy publicznej i udostępnienie jej wszystkim przedsiębiorcom na takich samych warunkach, bez tworzenia grup uprzywilejowanych. Ustawa w swoim dotychczasowym brzmieniu umożliwiała odliczenia od podstawy opodatkowania wydatków przeznaczonych na nabycie nowej technologii w wysokości³²:

- 50% ceny zakupu nowej technologii dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw;
- 30% dla pozostałych podmiotów.

Nowelizacja ustawy ujednoliciła wysokość odpisu, umożliwiając wszystkim przedsiębiorstwom pomniejszenie podstawy opodatkowania o 50% ceny nowej technologii. Odliczeń na zakup nowej technologii można dokonywać w ciągu trzech kolejnych lat podatkowych. Prawa do odliczeń (ulgi) nie nabywają podatnicy, którzy prowadzą działalność na terenie specjalnej strefy ekonomicznej na podstawie zezwolenia.

Dzięki ustawie koszty prac rozwojowych poniesione w roku podatkowym można zaliczyć do kosztów uzyskania przychodów w roku podatkowym, w którym zostały zakończone, jeśli nie zostały uznane za wartości niematerialne i prawne w rozumieniu art. 22b ust. 2 pkt 2 lub art. 16b ust. 2 pkt 3 Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Jeśli prace rozwojowe mogą być uznane za wartości niematerialne i prawne, to poniesione nań wydatki należy zaliczyć do kosztów uzyskania przychodów przez odpisy amortyzacyjne³³. Ustawa wprowadziła zmiany

³² K. Gulda, *Rozwój firmy przez innowacje. Ustawa o niektórych formach wspierania działalności gospodarczej*, materiały konferencyjne V Krajowego Forum Informacyjno-Edukacyjnego dla MSP, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Departament Innowacyjności, Warszawa 2005, s. 9.

³³ *Innowacyjność płaci. Nowe odliczenia podatkowe dla firm*, Poradnik Podatnika, Wyd. Wiedza i Praktyka Sp. z o.o., Warszawa 2006, s. 76.

w Ustawie o podatku dochodowym od osób prawnych. Zmiana umożliwi szybsze zamortyzowanie kosztów prac rozwojowych zakończonych pozytywnym wynikiem. Obecnie zgodnie z Ustawą o podatku dochodowym od osób prawnych (art. 16b ust. 2 pkt 3), możliwa jest amortyzacja kosztów prac rozwojowych zakończonych wynikiem pozytywnym, który może być wykorzystany na potrzeby działalności gospodarczej podatnika, jeżeli³⁴:

- a) produkt lub technologia wytwarzania są ściśle zdefiniowane, a koszty tych prac rozwojowych wiarygodnie określone;
- b) techniczna przydatność produktu lub technologii została przez podatnika odpowiednio udokumentowana i na tej podstawie podatnik podjął decyzję o wytwarzaniu tych produktów lub stosowaniu technologii;
- c) z dokumentacji dotyczącej prac rozwojowych wynika, że koszty prac rozwojowych zostaną pokryte przez spodziewane przychody ze sprzedaży tych produktów lub zastosowania nowych technologii.

Należy również zauważyć, że okres amortyzacji zakończonych prac uległ skróceniu z 36 miesięcy do 12 miesięcy.

Poniesione przez podatnika (zarówno przez osobę fizyczną, jak i prawną) wydatki na prowadzenie prac badawczo-rozwojowych mogą zostać wliczone w koszty uzyskania przychodów, jeśli nie mogą być one uznane za wartości niematerialne i prawne. Ustawa o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej doprecyzowała dotychczasowe regulacje. Dotychczas jedynym warunkiem zaliczenia kosztów prac badawczo-rozwojowych do kosztów uzyskania przychodów było ich zakończenie. Nie ma znaczenia rezultat, jakim zakończą się prace, i czy ich efekt w postaci produktu lub technologii zostanie wdrożony do produkcji lub bezpośredniego zastosowania. Nie jest również wymagane, aby wyniki prac znalazły odzwierciedlenie w przychodach przedsiębiorstwa, czyli żeby przychody uzyskiwane w wyniku prowadzonych badań pokryły koszty ich przeprowadzenia³⁵.

Do tej pory podatnicy prowadzący działalność naukowo-badawczą nie mieli możliwości odliczenia podatku VAT od nabywanych towarów i usług. Usługi te były zwolnione z podatku VAT, co stanowiło barierę dla współpracy jednostek badawczo-rozwojowych z innymi podmiotami gospodarczymi. Utrata możliwości odliczenia podatku VAT powodowała zwiększanie kosztów prowadzonych działań ba-

³⁴ A. Radziejowska, K. Kornosz, *Rozwiązania podatkowe dla firm wdrażających innowacje. Zmiany w ustawie o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej*, „Biuletyn Euro Info Centre” 2006, nr 2 (84), s. 4.

³⁵ A. Radziejowska, K. Kornosz, *op.cit.*, s. 4.

dań naukowych³⁶. Od 1 stycznia 2006 roku wprowadzono VAT na usługi naukowo-badawcze – stawka wynosi 22%. Oczywiście, najkorzystniejsza byłaby stawka 0%, jednak ze względu na dążenia Unii Europejskiej do ujednoczenia stawek podatku VAT w całej Europie mało prawdopodobne jest wynegocjowanie przez Polskę takiej stawki. Polska będzie zatem dążyć do wynegocjowania stawki preferencyjnej w wysokości 7%³⁷.

Środkami finansowymi na naukę dysponuje również minister właściwy do spraw nauki (obecnie Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego). Finansowane są działania na rzecz realizacji polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa, a przede wszystkim badania naukowe, prace rozwojowe i inne zadania szczególnie ważne dla postępu cywilizacyjnego. Ze środków przeznaczonych na naukę finansowane są³⁸:

- inwestycje związane z badaniami naukowymi i pracami rozwojowymi,
- projekty badawcze i celowe,
- współpraca naukowa z zagranicą i działalność wspomagająca badania.

Finansowane są również projekty badawcze zamawiane, własne i rozwojowe, mające na celu wykonanie zadania badawczego, będącego podstawą do zastosowań praktycznych, natomiast finansowanie działalności wspomagającej badania obejmuje między innymi:

- a) sporządzanie ekspertyz, opinii i ocen naukowych;
- b) tworzenie, przetwarzanie, udostępnianie i upowszechnianie informacji naukowych i naukowo-technicznych;
- c) upowszechnianie, promowanie i popularyzowanie osiągnięć naukowych lub naukowo-technicznych;
- d) promowanie przedsięwzięć innowacyjnych wykorzystujących wyniki badań naukowych lub prac rozwojowych.

Polska polityka innowacyjna dotychczas nie motywowała przedsiębiorstw do inwestowania w badania i rozwój, również nowych technologii. Chcąc zmienić ten stan, w ustawie o niektórych formach wspierania działalności innowacyjnej oprócz wspomnianych instrumentów przewiduje inne rozwiązanie, mające na celu podniesienie konkurencyjności gospodarki w zakresie B + R.

³⁶ T. Pyré, *Ustawa o wspieraniu działalności innowacyjnej*, Biuletyn Informacji Publicznej nr 131, Warszawa 2005, s. 9.

³⁷ P. Kowalczyk, *Usługi naukowo-badawcze, VAT i Akcyza 2006*, nr 4, Wyd. Trendy, Warszawa 2006, s. 32.

³⁸ Ustawa o zasadach finansowania nauki z dnia 8 października 2004, DzU 2004, nr 238 poz. 2390.

Instrumentem finansowym, który ma zachęcić przedsiębiorstwa do inwestowania w nowe technologie, prace badawcze i rozwojowe oraz wdrażanie ich wyników w produkcji nowych wyrobów lub świadczenia nowych usług, ma być **kredyt technologiczny**. Wprowadzając to rozwiązanie, rząd miał na celu wsparcie i przyspieszenie transferu innowacyjnych technologii z ośrodków badawczych do firm³⁹. Kredyt technologiczny jest udzielany na finansowanie inwestycji technologicznych polegających na⁴⁰:

- zakupie nowej technologii, jej wdrożeniu i uruchomieniu,
- pracach badawczo-rozwojowych nad nowymi lub zmodernizowanymi wyrobami lub usługami;
- wdrożeniu własnej, nowej technologii i uruchomieniu na jej podstawie produkcji.

Kredyt technologiczny jest bez wątpienia jedną z ważniejszych propozycji rządu na polepszenie aktywizacji działalności B + R w polskich przedsiębiorstwach. Jest on niewątpliwie szansą przedsiębiorców, którym kwestia rozwoju technologicznego i pobudzania sfery badawczo-rozwojowej nie jest obca. Należy jednak dodać, że zasadniczą kwestią w przypadku instrumentów wspierających jest konsekwencja i chęć skorzystania z proponowanych przez rząd rozwiązań.

THE RESEARCH AND DEVELOPMENT GOVERNMENT POLICIES IN POLAND AND SELECTIVE EU COUNTRIES

Summary

The Research and Development activity just because of its nature requires high volume of financial expenditure. To support individual enterprise in that field each EU country creates their own, internal tools of financial help of R&D activity. This particular article is taking up the subject of the tools both fiscal and direct used in Poland and selective EU countries to support R&D activity in enterprises.

Translated by Katarzyna Szopik-Depczyńska

³⁹ R. Pulsakowski, *Pomoc publiczna i fundusze pomocowe dla innowacyjnych przedsiębiorstw*, „Fundusze Europejskie” 2006, nr 5–6, s. 23.

⁴⁰ Materiały informacyjne Krajowego Punktu Kontaktowego Programów Badawczych, www.kpk.pl.

